

Kloosterkerk, 7 februari 2021

Teksten:

Kunst

Wat we willen:

Momenten

Van helderheid

Of beter nog: van grote

Klaarheid

Schaars zijn die momenten

En ook nog goed verborgen

Zoeken heeft dus

Nauwelijks zin, maar

Vinden wel

De kunst is zo te leven

Dat het je overkomt

Die klaarheid, af en toe

Martin Bril, Uit: Verzameld werk, Amsterdam, 2002.

Bijbellezing: Johannes 3: 1-13

Overdenking:

Ineens stond ze daar, alsof ze er altijd was geweest: een stralend, goudgeel baken van hoop, Amanda Gorman.

Een jonge dichteres, 22 jaar slechts, die bij de inauguratie van Biden de woorden sprak, die voor velen een nieuwe vergezichten openden.

Ik kan het niet laten om juist nu een aantal van haar woorden te citeren, in deze dagen waarin we ons zo onzeker voelen over wat er gaat gebeuren, welke kant het zal opgaan: de lockdown, de avondklok blijft of mag er toch iets van versoepeling komen? Hebben we nog perspectief?

Juist nu wil ik graag een aantal van haar woorden citeren. Het zijn slechts flarden.

When day comes we ask ourselves,
Where can we find light in this never-ending shade?

The loss we carry,
a sea we must wade
We braved the belly of the beast
We've learned that quiet isn't always peace
And the norms and notions

of what just is
Isn't always just-ice.

And yet the dawn is ours
before we knew it
Somehow we do it
Somehow we weathered and witnessed
a nation that isn't broken
but simply unfinished
We the successors of a country and a time
Where a skinny black girl
Descended from slaves and raised by a single mother
Can dream of becoming president
Only to find herself reciting for one.

.....

The new dawn blooms as we free it.
For there is always light,
if only we're brave enough to see it.
If only we're brave enough to be it.

Een nieuwe dageraad zal openbloeien als wij haar bevrijden, want er is altijd licht, als wij maar dapper genoeg zijn om het te zien, als wij maar dapper genoeg zijn om het te zijn.

Het waren deze poëtische woorden die op dat moment verwoorden waar het om ging, die benoemden wat scheef gegroeid was, maar die ook een nieuw perspectief boden, zongen van een nieuw begin.

Zoals de klaarheid, die Martin Bril in het gedicht benoemt, waarmee wij deze dienst openen. Ineens was het helder, zoals dat stralende beeld van die jonge vrouw in haar gele jas, met haar dansende handen.

De klaarheid waar Bril het over heeft, gaat over de kracht van de kunst: die ons ineens, op een intense manier kan laten ervaren wat er op het spel staat. Zoals de woorden van Amanda Gorman benoemden waar het om draaide, meer nog dan de woorden van de andere sprekers.

Maar de klaarheid is ook datgene wat hij zelf als kunstenaar zoekt. De inspiratie, zouden wij zeggen.

Een klaarheid die lang niet altijd op afroep beschikbaar is. Zoals Bril zegt: Zoeken heeft dus nauwelijks zin, maar vinden wel. De kunst is zo te leven dat het je overkomt. Die klaarheid, af en toe.

Het is die klaarheid die Nikodemus in zijn ontmoeting met Jezus ook zoekt. Hij moet deze man spreken, die iets lijkt te weten van die klaarheid. Maar hij krijgt als antwoord, dat hij opnieuw geboren moet worden. Nikodemus snapt het niet: hoe kan iemand geboren worden als hij al oud is?

Maar wanneer hij goed geluisterd had, dan had hij de nuance in dat kleine zinnetje 'opnieuw geboren worden' gehoord. Het Griekse woord dat hier gebruikt wordt

betekent zowel 'opnieuw' als 'van boven'. Nikodemus moet opnieuw geboren worden, maar dan van bovenaf. Niet van 'beneden' uit het aardse, het gewone, maar 'van boven' of zoals Jezus aangeeft: 'uit water en geest'. In het idioom betekent dit beiden hetzelfde: uit de geest, oftewel van boven. Nikodemus moet zich durven openstellen voor die geest. Hij wil opnieuw geboren worden, een nieuwe start maken.

Als je het verhaal van Nikodemus leest dan zie je dat hij een heel leven nodig heeft om opnieuw geboren te worden, om iets van de klaarheid te ontvangen. Nikodemus is een vooraanstaand man in de Joodse gemeenschap van Jeruzalem van die dagen. Hij lijkt zijn leven helemaal op de rit te hebben. Hij is gezien en geacht, een autoriteit, lid van de Hoge Raad, deel van de gevestigde orde.

Maar het knaagt aan hem: hij is niet voor niets ontvankelijk voor de woorden van Jezus. Hij hoort ze terloops, misschien uit de verslagen die hem gebracht worden, maar het gaat aan hem knagen. Of zoals Nico ter Linden het zo mooi verwoord 'overdag een zelfbewuste gestalte, maar in de stilte van de nacht vroeg hij zich af of hij het eigenlijke van het leven niet uit het oog had verloren. Het was alsof er nog iets ongebooren in hem lag te wachten om tot leven te komen.'

Voor ter Linden is de nacht het moment waarop de onzekerheid gaat knagen. Waarop er geknabbeld wordt aan het tevreden leven van Nikodemus. Misschien zoiets als 'is that all there is?'

Je zoekt naar iets dat opnieuw geboren moet worden. Maar niet gewoon het aardse. Nee, het is het opnieuw van Jezus, van boven.

Maar voor mij is dat beeld van Nikodemus die aarzelend en voorzichtig de nacht ingaat, op zoek naar die Geest, een symbolische omschrijving van de wonderlijke periode dat je het oude vertrouwde weet los te laten en je openstelt voor die geest, maar nog niet de zekerheid hebt dat die ook komt.

Het blijft een sprong, zoals Brill zo mooi zei: je moet zo leven, dat het je overkomt. Je kunt het niet afdwingen, je kunt je alleen maar openstellen en vertrouwen dat het gaat gebeuren. Maar dat is moeilijk soms, griezelig. Je bent zo snel geneigd om vast te houden aan wat je kent, wat je vertrouwd is, wat je zekerheid geeft. En juist wanneer je het los durft te laten, de tocht in het donker durft te maken, dan kan het je overkomen.

Het is een beeld dat je ook bij beroemde mystici tegenkomt, zoals Johannes van het Kruis. Hij noemt het de nacht van het geloof. Het maakt het kwetsbaar, maar brengt hem wel uiteindelijk datgene wat hij zoekt. Hij verwoordt dat in zijn beroemde gedicht de Donkere Nacht van het geloof zo:

In de nacht die de kans geeft,
in het geheim, zodat geen mens mij zien kon
en ook ikzelf niets waarnam:
ik had geen ander leidslicht
dan wat er in mijn eigen binnenste brandde.
Dat was het dat mij leidde
- zekerder dan het zonlicht op de middag -
daarheen waar op mij wachtte,
van Wie ik zeker zijn kon
en op een plaats waar niemand ooit zou komen.

Nikodemus is iets minder overtuigt van alles. Hij heeft misschien ook meer te verliezen en je ziet bij hem, dat het ook niet gelijk gebeurt. Het verhaal eindigt ermee

dat Jezus Nikodemus de les lijkt te lezen (begrijpt u dit niet, terwijl u een leraar van Israël bent?) . Maar in het verloop van zijn evangelie wordt duidelijk dat er wel degelijk iets bij Nikodemus is veranderd. Hij is nl degene die het voor Jezus opneemt tegen zijn mede farizeeën en hij is uiteindelijk degene die samen met Jozef van Arimatea zorgt dat Jezus begraven wordt. De Geest van boven is wel degelijk in zijn leven binnengetrokken.

Dat beeld van de nacht, voordat je de geest ontvangt is bij veel creatieve processen betrokken. Of het nu bij het schrijven van een gedicht of bij het maken van een schilderij is of het schrijven van een preek. Dat is ook een wonderlijk exercitie: je leest de bijbeltekst, je leest over de bijbeltekst, je leest andere dingen erbij, gebruikt materiaal dat je hebt opgeslagen ergens achterin je hoofd (flarden van de gesprekken, beelden/ mensen die je hebt gezien, plaatjes op internet of in de krant) en dan op de een of andere manier komt dat bij elkaar en ontstaan er verbanden, dwarsverbanden.

Het is een wonderlijk gebeuren, dat je niet kan sturen. Je kan de input leveren, maar wat de output zal zijn staat niet vast.

In de loop der jaren heb ik het vertrouwen gekregen dat dat wel komt. Dat ergens er een lichtpuntje in de nacht zal verschijnen. Dat geeft rust en dat geeft ook meer moed om telkens weer het los te durven laten. De geest komt, maar meestal wel na twaalfen, zoals mijn man en ik vaak thuis verzuchten.

Maar het geldt niet alleen voor het creatieve proces: het kan ook meer zoals bij Nikodemus. De ervaring dat je in je leven op een dood spoor zit, dat je zou willen dat je opnieuw geboren zou kunnen worden. Maar dat vraagt moed om de nacht in te durven gaan: om onder ogen te zien waar je leven spaak loopt, wat je niet meer wil of wat je niet meer kan. Maar je hebt nog niet de zekerheid dat er werkelijk iets anders voor in de plaats komt. Bijvoorbeeld wanneer je gevangen zit in een werksituatie die je benauwd en klein maakt. Of wanneer je klem komt te zitten in een relatie, waarbij jij en de ander elkaar geen ruimte meer kunnen bieden ,waar je elkaar alleen nog maar de grond in trapt en niet meer kan optillen. Het vergt grote moed om dat te erkennen en dan op zoek te gaan naar hoe dat anders zou kunnen. Het vraagt een grote kwetsbaarheid om je open te stellen, niet alleen wat er door de ander is scheef gegroeid, maar vooral ook om eerlijk en open naar jezelf te kijken. Het is lang niet altijd zo mooi wat je dan onder ogen moet zien. Maar het is wel de kiem voor een nieuwe weg: of je vind de weg weer terug naar elkaar of je moet besluiten dat het beter voor jullie beiden is om ieder een eigen weg te gaan.

En het beeld van de nacht als perioden van grote onzekerheid, waar wij als land, als gemeenschap nu door gaan. Niet wetend wat te verwachten, waar we zullen eindigen. En juist dan is het ok zo

Dan is het van belang dat er mensen opstaan, die een visioen hebben, die ons een soort klaarheid kunnen aanreiken, die ons vertrouwen kunnen geven, moed kunnen inspreken. Zoals de woorden van Amanda Gorman veel mensen geraakt hebben, juist in deze ingewikkelde tijd.

Een nieuwe dageraad zal openbloeien als wij haar bevrijden, want er is altijd licht, als wij maar dapper genoeg zijn om het te zien, als wij maar dapper genoeg zijn om het te zijn.

Amen